

власної особистості та емпатії, які здійснюються як індивідуально так і у груповій формі.

Висновки та перспективи теоретичного дослідження. Суїцидна поведінка підлітка, що приймає останнім часом все більш загрозливих масштабів, найчастіше, як показує наша стаття, обумовлена внутрішньо-сімейними обставинами, відносинами дитини з однолітками та в школі. Ці фактори порушують соціальну адаптацію підлітків та стають підґрунтям суїцидної поведінки. Внутрішньо-сімейні обставини, як результат взаємодії різних факторів і сил: економічних і соціальних, культурних та екологічних, демографічних і психологічних здійснюють значний вплив на розвиток суїцидної поведінки підлітків.

Досліджена проблема є актуальною, оскільки збільшення частоти суїцидів негативно позначається на стані економіки, громадського порядку, етичних і духовних засадах. Самогубства є однією з щонайгостріших проблем сучасного суспільства. Робота з дітьми, схильними до суїцидних проявів, повинна проводитись комплексно, із залученням батьків. [4,с.36]. У такому разі можна буде досягнути позитивних результатів динаміки спаду суїцидної активності підлітків, а це в свою чергу збільшить показники росту нації, що дозволить країні в майбутньому розвиватися у всіх сферах життя.

Список використаних джерел:

1. Амбрумова А.Г. Анализ состояний психологического кризиса и их динамика/ А.Г. Амбрумова // Психологический журнал, Том 6 № 6 1985. – с. 107-115
2. Амбрумова А. Г. Социально-психологическая дезадаптация личности и профилактика суицида / А. Г. Амбрумова, В. А. Тихонечко, Л. Л. Бергельсон // Вопр. психол. 1981. № 4. С. 91-102.
3. Бачериков Н.Е. Клинические аспекты суицидологии/ Е. Бачериков, П.Т.Згонников //Клиническая психиатрия.- К.: Здоровья, 1989. - С.456-465.
4. Волкова А.Н. Психолого-педагогическая поддержка детей суицидентов/ А.Н. Волкова//Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. - 1998. - №2. - С. 36-43.
5. Москаленко В. Проблеми самогубства в Україні / В. Москаленко, О. Напрєєнко, Г. Пілягіна // Охорона здоров'я України. – 2008. - №2. - с. 29-33.
6. Решетников М.М. Влечение к смерти/ М. М. Решитников // Рязанцев С. Танатология. Наука о смерти. — СПб., 1994. – 134с.
7. Шелехов И.Л. Суицидология: учебное пособие / И.Л. Шелехов, Т.В. Каштанова, А.Н. Корнетов, Е.С. Толстолец – Томск: Сибирский государственныи медицинский университет, 2011. – 203 с.

Резюме. В статье рассмотрены и систематизированы взгляды ученых-психологов и социологов на причины возникновения и факторы риска, способствующие течению и развитию суицидного поведения среди подростков. Приведенные статистические данные, свидетельствующие о впечатляющей динамике роста суицидной активности подростков не только на территории нашей страны, но и мира в целом. Указанные эффективные методы, действия, перечисленный спектр систематической работы по профилактике суицида среди подростков.

Ключевые слова: самоубийство, суицидное поведение, факторы риска суицида, причины возникновения суицидного поведения, профилактика суицида.

Summary. The article deals with systematization of the opinions of psychologist and sociologist on the causes of occurrence and risk factors which help in development of the suicidalbehavior of the teenagers. Statistics shows the impressivedynamics of the increase of teenager's suicidalactivity both in our country and in the whole world. The powerful methods, procedures, the spectrum formethodic work for prophylaxis of the suicide among the teenagers are investigated here.

Key words: suicide, suicidalbehavior, risk factors of the suicide, whence of the suicidalbehavior, prophylaxis of the suicide.

УДК 37.034

О.П. ОСИПЧУК

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ МОРАЛЬНИХ АСПЕКТІВ СИТУАЦІЇ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Резюме. У статті визначено феномен моральності особистості та особливості становлення моральної свідомості у молодшому шкільному віці. Вивчено та досліджено особливості розуміння моральних аспектів ситуацій у молодших школярів, а також можливості учнів початкових класів до засвоєння моральних понять на різних вікових етапах. Обґрунтовано значення морального виховання у становленні особистості дитини молодшого шкільного віку.

Ключові слова: моральна свідомість, молодший школяр, моральні якості, моральний розвиток, моральне становлення, моральний вчинок, особистість.

Постановка проблеми. Серед наукових проблем, які не втрачають своєї актуальності протягом всієї історії людства, одне з найважливіших місць належить питанням морального становлення особистості, здатності

людини розуміти, інтеріоризувати суспільні вимоги, засвоювати морально-етичні норми та будувати свою поведінку у відповідності до них. Саме розвиток моральної сфери є основною детермінантою реалізації особистості.

Як наслідок, зазначають багато дослідників (А. К. Дусавицький, Д. І. Фельдштейн), останнім часом відбулася інтенсивна примітивізація моральної самосвідомості дітей. Спостерігається зростання цинізму, брутальності, жорстокості, агресивності. За цими зовнішніми проявами приховані внутрішні, глибинні переживання дітей: тривога, відчуженість, самотність, нерозуміння. Психологічна наука покликана зробити істотний внесок у зміну на краще соціально-психологічної атмосфери суспільства, простежити основні закономірності процесу соціалізації особистості, формування її моральних цінностей [5].

В умовах національного відродження духовності та культури українського народу у педагогічній, психологічній та філософській літературі роль особистості та її моральної відповідальності стала розглядатися як провідна риса сформованої особистості.

Виховання високих духовних цінностей особистості неможливе без формування найперших моральних якостей – шанобливого ставлення, поваги до батьків, найрідніших і найдорожчих людей, бо саме вони передбачають розвиток у дітей цілого комплексу моральних почуттів, норм поведінки, етичних правил (А. Архангельський, І. Кон, О. Дробницький).

Особливий інтерес для науки і практики має аналіз вікових аспектів проблеми розвитку моральної свідомості та самосвідомості. Практика роботи з дітьми показує, що розвивальна і розвивально-корекційна робота з формування моральної поведінки є найбільш ефективною в періоди, що характеризуються високою податливістю до виховних впливів. Одним з таких періодів є молодший шкільний вік. Саме у цей період відбуваються важливі зміни в розвитку моральних аспектів індивідуальної свідомості дітей. Адже, від пасивного підкорення вони переходять до усвідомленого прийняття соціальних вимог, виокремлення сутності моральних норм, їх інтеріоризації та екстеріоризації на поведінковому рівні [1].

Отже, **метою цієї статті** є виявити загальні тенденції розуміння молодшими школярами моральних аспектів ситуації.

Результати теоретичного дослідження. Проблема становлення моральної самосвідомості дітей молодшого шкільного віку набула сьогодні особливого значення у зв'язку із суспільно-політичною ситуацією в країні, зниженням моральності в регуляції суспільних відносин, а також відродженням в житті суспільства духовно-моральних норм міжособистісної взаємодії. Відомо, моральність особистості витікає з духовності. Духовно розвинена людина проявляє свої позитивні моральні якості, що йдуть від її душі. Одночасно індивідуальна мораль конкретної людини є відображення соціальної та духовної моралі. Моральні норми, ідеали, цінності, звички стають реально діючими, якщо вони присвоюються, включаються у самосвідомість особистості, стають Я-цінностями. Так виникає моральна самосвідомість, центром якої є інша людина як безумовна цінність, незалежно від її особливостей та об'єктивних чи суб'єктивних стосунків з нею.

Одним з центральних компонентів моральної свідомості є її когнітивна основа. Як показують виконані психологічні дослідження, когнітивний компонент – це чітка, узгоджена група ментальних здібностей, що забезпечують обробку особливого типу соціальної інформації – зв'язків морально-етичного плану. Саме ця структура забезпечує моральну компетентність людини, її вміння реалізовувати власні інтереси, узгоджуючи їх з позиціями оточуючих людей та суспільства в цілому. Інакше кажучи, саме система моральних когніцій лежить в основі моральної діяльності і поведінки суб'єкта, визначає рівень його соціалізації та нормовідповідності.

Когнітивна сфера моральної свідомості включає у себе систему знань та операцій, необхідних як для формування соціально-адаптивної поведінки, так і розкриття особистісного потенціалу, самоактуалізації людини. Ця система знань і операцій використовується для інтерпретації подій і складання планів у ситуаціях повсякденного життя. Вона об'єднує в собі уявлення, особистісні спогади, засвоєні правила інтерпретації соціальних явищ з точки зору їх відповідності моральним нормам.

Як і інші інтелектуальні структури, когнітивні основи моральної свідомості інтенсивно формуються у дитячому віці. Розвиток внутрішнього плану дій забезпечує дитині здатність декодувати моральний зміст соціальної ситуації, усвідомлювати не лише позиції та наміри іншої людини, але й розуміти та простежувати загальний характер інтерперсональних зв'язків.

Важливим аспектом розвитку моральної свідомості є розуміння морально-соціальної причинності. Перехід від її фізичних та психологічних форм до інтерпретації конфліктних моральних ситуацій є необхідною умовою формування правильних моральних суджень, а в кінцевому випадку і моральної поведінки.

За даними Ж. Піаже та Л. Колберга відомо, що діти дошкільного віку схильні робити висновок про сутність вчинку, його доречність чи недоречність головним чином на основі її дійсних фізичних наслідків, тоді як старші діти оцінюють її з точки зору врахуванням наміру суб'єкта, його бажання-небажання заподіяти шкоду [3].

За даними Ж. Піаже, під час розв'язання епічних проблем більшість шестирічних дітей вважає, що мусить бути одне правильне судження, з яким би погодилися усі. Як стверджує цей психолог, до дев'яти років більшість дітей визнає, що точок зору може бути значно більше.

Ж. Піаже зазначав, що школярі ігнорують загальний характер подій, виокремлюючи лише санкції, які були використані дорослим щодо дитини. Чим менші діти, тим категоричнішою є їх оцінка і її залежність від позицій дорослого. До кінця дошкільного віку у дитячих судженнях з'являються не лише спроби аргументувати свою позицію через різноманітні атрибутивні приписування та фантазування, але й адекватна інтерпретація сюжету.

Даний аспект морального судження називається у концепціях Ж. Піаже і Л. Колберга незалежністю санкцій. Він проявляється у тому, що маленька дитина негативно оцінює вчинок тому, що він призведе до

покарання; діти старшого віку вважають, що вчинок поганий тому, що він порушує правило, причиняє шкоду іншим, і лише з віком переходять до виокремлення сутності подій і їх адекватного аналізу.

Аналіз дитячих суджень показує, що більшість дітей усіх вікових підгруп здатні піднятися до конвенційного рівня аналізу моральної ситуації. Тобто вони можуть робити висновок про характер вчинку не за реальними наслідками, а за його мотиваційними підставами.

Таким чином, можна говорити про те, що в період молодшого шкільного віку когнітивно-оцінні конструкти дитини ускладнюються за рахунок включення в їх структуру лінії аналізу намірів людини та пошуку моральних підстав для їх оцінювання.

Діти досить чітко розпізнають відсутність порушень щодо моральних приписів, але часто припускаються помилки відносно того, чи настане зовнішня каральна санкція.

Нааявність помилок, що зустрічались у висловлюваннях дітей, ілюструє суперечливість і складність процесів когнітивного розвитку моральної свідомості. На нашу думку, саме існування тенденцій такого плану були підставою для висновків про об'єднання в структурі моральної свідомості узгоджених і неузгоджених когнітивних операцій. Можна робити припущення, що розбіжність в оцінюванні характеру вчинку і міри його соціального несхвалення певною мірою зумовлене і прорахунками у виховному процесі. Діти неодноразово стають свідками того, що дорослий докоряє дитині за те, що скоєне мимо волі. Цей підхід призводить до абсолютизації негативного оцінного ставлення і, як наслідок, його включення в структуру оцінювання вчинків у молодших підгрупах.

Інтеріоризація моральних приписів у різні вікові періоди має свою специфіку та відповідну залежність від зовнішніх детермінант та особистісних диспозицій. Для молодших школярів важливу роль у засвоєнні моральних норм має думка авторитетних людей (учителів, батьків). Підтримання з ними позитивних стосунків є важливою передумовою моральної поведінки.

Результати дослідження обмірковування і тлумачення поведінки персонажів у ситуаціях, які містили егоїстичну, просоціальну чи альтруїстичну мотивацію є досить показовими щодо висвітлення динамічних аспектів розвитку когнітивно-оцінних структур протягом вікового періоду [2].

У молодшому шкільному віці когнітивно-оцінний процес змінює своє спрямування. Увага дітей зосереджується на розпізнаванні мотиваційної сутності вчинку. Це породжує більш прохолодну позицію дітей щодо персонажа, позитивний вчинок якого здійснюється, виходячи з презентаційної, а не власне моральної мотивації. До кінця вікового періоду кількість суджень, у яких звучать позитивні оцінки цього вчинку, зменшилася майже наполовину, а визнання можливості його схвалення збоку оточуючих – на третину. Мотивуючи вибір вчинку, що більше заслуговує на схвалення, діти майже одноставно вибирають той, де персонаж здійснює добрий вчинок безкорисно.

Загальновідомо, що на характер соціальної поведінки дитини справляють вплив не лише авторитетні дорослі, але й однолітки. Моральна дилема виникає перед дитиною, коли її товариш порушив певні норми. Прийняти рішення «промовчати і тим самим теж порушити загальні правила» чи «розповісти дорослому, підставивши під удар друга», є складним моральним рішенням.

Протягом вікового періоду думка про те, що варто повідомити про негативний вчинок друга, не зазнає особливих змін. Значна частина школярів (у межах 40-43 %) схиляються до думки, що не варто видавати друга навіть якщо його дія спричинила певний матеріальний чи соціальний ущерб. Така позиція відповідно позначається і на ставленні дітей щодо доречності покарання за цю провину. Близько половини дітей висловлюють думку, що карати не варто, оскільки персонаж захищав свого товариша.

Оскільки моральна цінність вчинку залежить від чистоти помислів, характеру мотиваційних підстав, що спричиняють той чи інший тип соціальної поведінки, нас цікавило розпізнавання дітьми мотивації на континуумі егоїстично-альтруїстичної нагороди. Вивчення суджень дітей показало, що репрезентація ситуації у свідомості дітей включає виокремлення мотиваційного компонента та його врахування при формуванні відповідного оцінного ставлення.

Таким чином, можна говорити про те, що операції оцінювання вчинків з альтруїстичною та егоїстичною мотивацією є доступними для дітей молодшого шкільного віку. Діти помічають різницю їх цінності та позначають свою позицію через визнання доречності-недоречності соціального схвалення.

Порівнюючи рівень аналітичних можливостей дітей щодо різних соціальних ситуацій, які містять моральний аспект, можна констатувати, що найлегшими для інтерпретації є сюжети, у яких наслідок і мотивація вчинку мають узгоджений характер (альтруїстична мотивація). Високі показники правильного розпізнавання свідчать про те, що ці когнітивні операції сформувалися ще на початкових етапах молодшого шкільного віку чи в період дошкільного дитинства. Вчинки, у яких соціальний наслідок і мотивація неузгоджені, є дещо складнішим для дітей. Основні зміни, що відбуваються в репрезентаційній системі щодо цих вчинків, є розмежування їх наслідку і соціальної оцінки з боку оточуючих. Когнітивний компонент моральної свідомості становить фундамент, базу, на якій ґрунтується світоглядний компонент, тобто моральні переконання, ціннісні орієнтації, інтереси.

Аналіз результатів експериментального дослідження. В експерименті брали участь діти 1-4-х класів (31 учень 1-го класу; 30 учнів 2-го класу; 62 учні 3-го класу; 62 учні 4-го класу) НВК «Колегіум» м. Рівне. Загальний обсяг вибірки 185 учнів. Для визначення рівня розуміння дітьми різних вікових категорій моральних якостей ми провели анкетування та бесіду..

Аналізуючи результати дослідження за анкетуванням та проведеною після нього бесідою, ми бачимо

наступну картину. На першу запропоновану ситуацію учням 1-4 класів: «Йде контрольна робота. Твій товариш не знає матеріалу і просить дати списати. Ти виконав роботу правильно. Що ти зробиш?», ми отримали відповіді, які свідчать про те, що судження дітей 1-го класу на 68 % відповідають моральним вимогам, у 2-му – 64%, в 3-му – 60%, а в 4-му класі (10-11 років) таких відповідей 53%.

Один із першокласників аргументував свою відповідь наступним чином: «Ні, погано робить той, хто просить. Тому що не можна так робити, не можна обманювати вчительку. Той, хто дасть, теж погано зробить, але він не обманює».

Тоді, як учень четвертого класу аналізує ситуацію по-іншому: «Звичайно, дам. Ми вчимося вже четвертий рік разом і завжди виручаємо одне одного».

Результати другої ситуації: «Ти не можеш вирішити контрольної роботи. Твій товариш пропонує списати у нього. Як ти вчиниш?» характеризуються відповідністю щодо моральних вимог на 84% у першокласників і на 68% у дітей з другого класу, 57% - 3-го і 53% 4-го.

Обґрунтування першокласника було наступним: «Відмовлюся, списувати – недобре», «Ні, я краще ще трохи сам подумаю», мотивує учень другого класу. Тоді, як учень четвертого розмірковує уже інакше, наприклад: «Взяв би, що тут такого. Головне, щоб вчителька не бачила. Соромно, вона про мене високої думки», або «Привласнювати чужу працю – це не солідно. Не такий же я дурний, щоб самому не вирішити. Своїм розумом жити треба».

Хоча, з перших днів навчання школярі дізнаються від учителя про такі правила: не можна списувати в іншого, користуватися підказкою і давати списувати. Однак, з наведених відповідей і обґрунтувань ми бачимо, що в молодших класах діти засуджують як тих, хто списує, так і тих, хто дає списувати. У їхніх оцінках в тій чи іншій формі виступає, перш за все, ставлення вчителя до такої поведінки. Молодші школярі не виділяють також такого естетичного аспекту – як тенденція привласнення чужої праці. Цю ситуацію діти розглядали з точки зору результативності процесу навчання.

Старші молодші школярі відносяться до списування більш спокійно. Якщо вдуматися в цю ситуацію, то тих дітей, які дають списувати, можна зрозуміти. Відносинами, які складаються в групі, вони поставлені в такі умови, що не можуть в цьому відмовити. Адже дорослі теж часто в тій чи іншій формі багатьо роблять за інших, за тих, хто некомпетентний або ледачий. І діти знають про це.

Тут постає дуже важливе і складне завдання – виховати у дитини гордість, почуття власної гідності. Необхідно зробити так, щоб більш слабкий, нехай і не володіючи потрібними знаннями, але володіючи почуттям власної гідності, сам відмовлявся скористатися плодами чужої праці, вважав для себе принизливим і образливим.

Аналізуючи третю ситуацію «Під час перерви один з твоїх товаришів розбив вікно. Ти випадково бачив це. Товариш не хоче зізнатися. Назвеш ти його ім'я вчителю?» ми виявляємо наступне. У першокласників 32% відповідності моральним вимогам, у учнів третього класу 28%, другого – 27%, четвертого – 23%.

У даному випадку такі моральні поняття, як взаємодопомога, солідарність, ще не сприйняті першокласниками, вони не переросли у них в переконання: «Так, я все розповім про нього. А то всі хлопці стануть вікна бити». Для першокласників більш важливий авторитет учителя, а не відносини з однокласниками. Тому, 70% учнів четвертого класу вважають, що в деяких випадках неправда або просто умовчання припустима і навіть необхідна – «Мені здається, що він сам повинен зізнатися. Не маленький же. Навіщо весь клас мучити. Але сам би я на нього не вказав. Підло це – видавати товариша», «Мені до цього ніякого діла немає. Мене це не стосується. Буду мовчати».

Для середнього віку вже характерно таке моральне судження. Вони керуються, перш за все, товаришеским почуттям обов'язку. І лише 23% назвали б вчительці того, хто розбив вікно і то не при всьому класі. Тут говорить вже бажання «потрапити в сприятливу зону вчителя», егоїстичне самоствердження.

Відомо, що школярів завжди лякає перспектива отримання поганої оцінки. Двійка – це сором перед вчителем і товаришами, удар по самооцінці, по самолюбству. По четвертій ситуації «Ти отримав двійку і знаєш, що якщо батьки дізнаються про це, то покарають тебе. Повідомиш ти їм про отриману оцінку?» складається наступна картина. Для молодших школярів: 92% відповідності моральним вимогам. Для школярів другого класу – 89%, третього – 70%, четвертого – 63%.

У цій ситуації ухвалення рішення ускладнюється тим, що в якості збудників виступають кілька мотивів, які можуть бути конкуруючими. Положення ускладнюється тим, що два мотиви, з яких тільки одна має визначити вчинок, за своєю значимістю є для дитини рівносильними.

Для першокласників мотив «страх бути покараним» виявився легше усвідомлювати силу того, що він їм більше відомий по досвіду. Вони дуже добре знають, що значить бути покараним за погану оцінку. Тому таке потужне почуття, як страх, поки що домінує у них над іншими, у моральному відношенні більш високими.

Для старших молодших школярів, які вже все менше карані за погані оцінки, немає сенсу прикриватися обманом. Діти цього віку здатні усвідомити те, що несумлінність, брехня, що використовуються людиною для того, щоб ввести в оману інших і в такий спосіб захистити своє Я, об'єктивно обертаються проти нього і послаблюють його Я. Почуття гордості, самоповаги, небажання з'явитися перед батьками поганим, невстигаючого учнем – є мотивом для 37% досліджуваних, які не хочуть показати двійку.

Аналізуючи отримані в ході нашого дослідження результати моральний досвід молодшого школяра, ми бачимо, що діти молодшого шкільного віку – етичні реалісти – моральну дилему зазвичай вирішують на користь бездумної слухняності та беззаперечного підкорення дорослими. Старші за віком діти, які піднялися в своєму

розвитку до рівня морального релятивізму, вважають, що іноді можна знехтувати думкою дорослого і вступити у відповідності з іншими нормами моралі. Молодші, наприклад, вважають, що говорити неправду ніколи не можна; старші вважають, що в деяких випадках вона допустима. Це відбувається завдяки різному рівню інтелектуальної спроможності дитини певного віку аналізувати ситуацію.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що до кінця молодшого шкільного віку розуміння моральних цінностей особистості досягає рівня сформованості у дитини, виникає потреба чинити відповідно до власних моральних знань. Діти не лише засвоюють основи моральних норм, у моральній свідомості школярів відбувається не лише вербальне фіксування відповідних моральних цінностей, а й виникає емоційне ставлення до них та потреба поводитись згідно з нормами та правилами моралі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні впливу різноманітних чинників на формування моральної свідомості особистості.

Список використаних джерел:

1. Анциферова Л. И. Связь морального сознания с нравственным поведением человека (по материалам исследований Л. Колберга и его школы) / Л.И. Анциферова // Психологический журнал, 1999. — Т. 20. — № 3. — С. 5-17.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія: Навч. Посібник / О. І. Власова. – К.: Либідь, 2005.
3. Гудима О.В. Психолого-педагогічні детермінанти моральних вчинків учнів 2-3 класів / О.В.Гудима// Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологія: Збірник наукових праць. - К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. - № 3 (27). - С 133-139.
4. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг – СПб.: Питер, 2005.
5. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці. Монографія / Р.В. Павелків – Рівне: Волинські обереги, 2004.

Резюме. В статті определено феномен нравственности личности и особенности становления морального сознания в младшем школьном возрасте. Изучены и исследованы особенности понимания моральных аспектов ситуаций у младших школьников, а также возможности учеников начальных классов к усвоению моральных понятий на разных возрастных этапах. Обосновано значение морального воспитания в становлении личности ребенка младшего школьного возраста.

Ключевые слова: моральное сознание, младший школьник, моральные качества, моральное развитие, моральное становление, моральный поступок личность.

Summary. In the article the outline of morality of personality and feature of becoming of moral consciousness is analysed in a midchildhood. Studied and investigational the feature of understanding of moral aspects of situations for junior schoolboys, and also possibility of students of initial classes to mastering of moral concepts on the different age-old stages. Grounded value of moral education in becoming of personality of child of midchildhood.

Key words: moral consciousness, junior schoolboy, moral qualities, moral development, moral becoming, moral act, is personality.

УДК 159.925+316.624+316.723

В.Р. ПАВЕЛКІВ, В.М. ПАНАСЮК

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕВІАЦІЙ МОЛОДІЖНОГО СЕРЕДОВИЩА

Резюме. У статті розглядаються теоретико-методологічні підходи до вивчення мотивів та механізмів формування девіацій у молоді. Аналізується специфіка змісту та форм, умов і факторів, що сприяють розвитку девіантної поведінки в молодіжному середовищі.

Ключові слова девіації, деструкції, деформація світогляду, молодіжне середовище.

Постановка проблеми. Стан ціннісно-нормативної дезінтеграції українського соціуму супроводжується глибокою кризою, що охоплює усі сфери життєдіяльності людини, викликає руйнування соціальних інститутів, деструктування власної особи, деформацію світогляду, і як наслідок зміну морально-ціннісних установок. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується процесами стагнації, бурхливими економічними, політичними, соціальними перетвореннями, зміною моральних ідеалів та ціннісних орієнтацій особистості.

В умовах соціальної аномії молодіжне середовище потребує особливого соціального визнання, підтримки та захисту, оскільки перебуває в стані вибору соціальних позицій, формуванні світогляду і утвердженні моральних ідеалів, складає основу працездатного населення держави, негативно переживає на собі вплив економічної та політичної кризи і недостатність державних асигнувань на задоволення соціальні потреб, вирішення суспільних проблем.

Незадоволення усіх вимог сучасного молодого покоління спричиняє виникнення альтернативних соціальних інститутів і практик, які негативно впливають на розвиток особистості і формування девіацій